הֶיתֵּר מַעֲלִין [מבטלים] אֶת הָאִיסּוּר, וְהָתָנַן – והרי במשנה (תרומות פ"ט מ"ד) שנינו שגזרו חכמים שיהיו גִּידּוּלֵי תְּרוּמָה – גידולים שצמחו מתרומה שנזרעה, כדין תְּרוּמָה עצמה ואסורים באכילה לזרים, והרי שהגידולים עצמם נאסרים כמו העיקר, והיאך אמר רבי ינאי שהם מבטלים מן העיקר שם תרומה שבו, ואף הוא מותר. מתרצת הגמרא, דברי רבי ינאי לא נאמרו בזרע בצל שהוא עצמו של תרומה, שגידוליו אכן אסורים כמו ששנינו במשנה, אלא בְּגִידּוּלֵי גִּידּוּלִין – שזרע בצל של גידולי תרומה שהוא רק שני לאיסור, ועל גידולי בצל זה שהם שלישי לאיסור קָאָמְרִינַן – אנו אומרים שהם מעלים את העיקר.

מקשה הגמרא, הָא נַמִּי תָּנְיָא – הלא את דין גידולי גידולים גם שנינו בסיפא של אותה המשנה, שנאמר בה באופן מפורש גִּידּוּלֵי גִּידּוּלִין של תרומה חוּלִין, ונמצא שלא חידש רבי ינאי בדבריו כלום.

מתרצת הגמרא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – זאת בא רבי ינאי להשמיענו, שדין המשנה הוא אֲפִילּוּ בְּדָבָר – בסוג פרי שֶׁאֵין זַרְעוֹ בָּלֶה כגון בצל, שאף שהזרע האסור נשאר קיים מכל מקום הגידולים הצומחים ממנו הם חולין. ולולי דברי רבי ינאי היינו מעמידים את המשנה רק בדבר שזרעו כלה.

מקשה הגמרא, איך אפשר להעמיד דברי רבי ינאי בדבר שאין זרעו כלה. וְהָתָנַן – והרי שנינו (תרומות פ"ט מ"ו) הַמֵּבִיא – שאסור באכילת עראי, אם זרעו בקרקע, גִּידּוּלָיו מוּתָּרִין באכילת עראי קודם המירוח החדש, ולא גזרו על גדולי טבל כמו שגזרו על גידולי תרומה. אך זה דוקא בְּדָבָר בסוג פרי שֶׁזַּרְעוֹ בָּלֶה ומרקיב בקרקע קודם שיצמחו הגידולים, ולא קיים האיסור. אֲבָל דָּבָר – בסוג פרי שֶׁאֵין זַרְעוֹ בָּלֶה – שנשאר האיסור קיים, אזי לא רק הגידולים נאסרים באכילת עראי, מפני שעצם הטבל מעורב בהם, אלא גם גִּידּוּלֵי גִּידּוּלִין שלהם אֲסוּרִין באכילת עראי, מאחר שעל כל פנים מעורב בהם משהו מן האיסור הראשון. ואם בטבל שהוא קל מן התרומה, שהרי גידוליו בדבר שזרעו כלה מותרים, מכל מקום בשאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים, כל שכן שנאסרו גידולי גידולים כאלה בתרומה, ולא כדברי רבי ינאי.

מתרצת הגמרא, שאין סתירה ממשנה זו על דברי רבי ינאי, שלא אסרה גידולי גידולים הגם שהם רק שלישי לאיסור, אלא במקרה שעיקרם עולה עליהם בְּבַמּוּת. אבל במקרה של רִבּוּיָא דְּרַבּוּ [ריבוי שהתרבו] גִּידּוּלִין והם עולים בכמותם עַל עִיקָּרוֹ, כיון שהוא רק שני לאיסור אזי הוא מוּתָּר וכל שכן גידולי גידולין שרבו על עיקרו. ועל מקרה זה דיבר רבי ינאי וזאת קָא מַשְׁמַע לָן ששלישי לאיסור כשהוא רוב, מבטל את עיקרו ומתירו.

הדרן עלך הנודר מן הירק

פרק שמיני - קונם יין

משנה

פרקו זה עוסק בנדרים שנדר אדם לזמן מסויים, כגון ליום או לשבוע, ובו יתבאר מהו הזמן המדוייק הנכלל בדבריו.

העומד באמצע היום ואומר קוֹנָם עלי יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא באותו היום עַד שֶׁתַּחְשֹׁךְ, שכך משמע 'היום', כל אותו היום שהוא עומד בו עד שיבוא לסיומו, דהיינו עד שתחשך.

העומד באחד מימי השבוע ואומר קונם יין שאני טועם שַׁבָּת זוֹ ['שבוע זה], אָסוּר בְּכָל הַשַּׁבָּת – בכל ימי השבוע. וְשַׁבָּת – יום השבת שייכת לשבוע שֶׁעָבְרָה, כלומר ששבת נחשבת בסיום שבוע זה ולא בתחילת שבוע הבא, ולפיכך אף יום השבת נאסר עם ימי השבוע הקודמים לו. ואם אמר 'קונם יין שאני טועם חֹדֶשׁ זֶה', אָסוּר בְּכָל הַחֹדֶשׁ עד ראש חודש, וְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ שייך לְהַבָּא – שנמנה על ימי החודש שאחריו, ולכן אינו נאסר עם ימי החודש הקודם. ואם אמר שָׁנָה זוֹ', אָסוּר בְּכָל הַשָּׁנָה עד ראש השנה, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שייך לשנה שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא ואינו נאסר עם ימי השנה הקודמת. ואם אמר 'שָׁבוּעַ זֶה' – שנות שמיטה זו, אָסוּר בְּכָל הַשָּׁבוּעַ – בכל שנות השמיטה שהוא עומד בה, וּשְׁבִיעִית ושנת השמיטה שייכת לשֶׁעָבְרָה – למחזור שעבר ואף היא בכלל איסורו.

וְאִם אָמַר 'קונם עלי יין שאני טועם יוֹם אֶחָד', או שאמר 'שַׁבָּת אַחַת', או 'חֹדֶשׁ אֶחָד', או 'שָׁנָה אַחַת', או 'שָׁבוּעַ אֶחָד', בכל אלו אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם – אם אמר 'יום אחד' אסור במשך מעת לעת משעה שנדר, לפי שלא אמר 'היום' שמשמע רק ביום זה שעומד בו עד שיסתיים, אלא 'יום אחד' שמשמעו יום אחד שלם מעת לעת. וכן כשאמר 'שבת אחת' משמע שבת שלימה, כלומר עד לאותו יום בשבת הבאה, ובחודש אחד נאסר עד לאותו יום בחודש הבא, ובשנה אחת עד אותו יום בשנה הבאה, ובשבוע אחד עד לאותו יום במחזור שמיטה הבא.

אמר 'קונם עלי יין שאני טועם עַד הַפֶּסַח', אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ – עד תחילת הפסח. משום שבלשון בני אדם כשאומרים 'עד' משמע עד ולא עד בכלל. ואם אמר 'קונם יין שאני טועם עַד שֶׁיָּהֵא הפסח', אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא – עד סוף הפסח, שמשמעות לשונו עד שיהא כל הפסח. ואם אמר 'קונם יין שאני טועם עַד לִפְנֵי הַפֶּסַח', הרי יש להסתפק בפירוש דבריו, אם כוונתו עד לפני תחילת הפסח, כלומר לפני שיכנס הפסח, ויהא אסור רק עד תחילתו, או אולי כוונתו עד לפני רגע מסוים בפסח שיהא אסור עד אותו רגע, ואם כן שמא אסר עצמו עד לפני רגע אחרון של פסח ויהא אסור בכולו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ, משום שלדעתו אין אדם מכניס עצמו בדבריו לידי ספק, וכשאומר דברים שיש ספק במשמעותם אין כוונתו אלא לדבר הברור המשתמע מדבריו, ולכן נאסר רק עד תחילת הפסח שזמן זה ודאי נכלל במשמעות דבריו, אבל על ימי הפסח יש להסתפק אם גם הם בכלל הדברים, ואם כן אין כונתו להיאסר בהם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא, כי לדעתו אדם מכניס עצמו לספק וכוונתו לכלול בדבריו אף ימים שאינם מפורשים בדבריו בודאות אלא בדרך ספק, וכל ימי הפסח בכלל זה.

גמרא

שנינו במשנה קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם כּוֹ' אינו אסור אלא עד שתחשך: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אף על פי שמעיקר הדין אם נדר ואמר 'היום' נאסר רק עד סוף היום ומותר מיד כשמחשיך ביון שכלה זמן הנדר, מכל מקום מתקנת חכמים לְכְשֶׁתַּחְשֹׁךְ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם – צריך להישאל על הנדר כדי להתירו מכאן ואילך. מבארת הגמרא, מַאי טַעְמָא, אָמַר רַב יוֹסֵף גְּזֵרָה 'הַיּוֹם' מִשּׁוּם 'יוֹם אֶחָד' – שאם נתיר למי שאומר 'היום' מיד בסיום היום בלא שאלה, יבוא לטעות ולהתיר בסיום היום גם אם יאמר 'יום אחד', והרי בזה אסור מעת לעת ואינו ניתר אף לאחר שנסתיים יום זה, כמו שנתפרש במשנתינו.

אגרות קודש

ב"ה, כ' מנ"א, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מר"ח מנ"א עם המצורף אליו ולפלא שלאחרונה התחילו כל אנ"ש לקצר במכתביהם וכנראה שדוקא בשנה דופרצת מתנהגים באופן הפכי בכתיבה וכו'.

המשך בעמוד הבא

אָמַר לֵיהּ אביי לרב יוסף, אִי הָכִי שהאוסר את עצמו 'היום' צריך שאלה לכשתחשך, גזירה משום האומר יום אחד, כמו כן לִינְזוֹר בְּאוֹמֵר יוֹם אֶחָד שדינו שנאסר מעת לעת, שיהא צריך שאלה לחכם בסיום זמן איסורו, גזירה מִשּׁוּם הַיּוֹם – שיבא לטעות באופן שיאמר 'היום' ויתיר לעצמו באמצע היום. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, 'הַיּוֹם' בְּ'יוֹם אֶחָד' מִיחֲלַף – אם תתיר לו לכשתחשך כשאמר 'היום' יכול לטעות ולהתיר לכשתחשך אף באומר 'יום אחד', ולכן גזר רבי ירמיה באומר 'היום' להצריכו שאלה, מה שאין כן יוֹם אֶחָד בְּהַיּוֹם לֹא מִיחֲלַף – מה שאנו מתירים לו כשאומר 'יום אחד' לאחר שחלף מעת לעת בלא שאלה, לא יבוא מתוך כך להתיר באומר 'היום' קודם שתחשך. שהרי האומר 'יום אחד' אינו ניתר אלא לאחר שכבר עמד באיסורו מעת לעת, ולא יבוא על ידי זה להתיר, כשאומר היום בו ביום שנדר קודם שתחשך.

לפי המבואר עד כאן, הטעם שהצריכו שאלה לכשתחשך הוא משום גזירה. רבינא בא להוסיף על זה ולומר שאין טעם זה מספיק משום שאין מצוי כל כך שיבואו לטעות בזה, ומפרש שאין הטעם משום גזירה לחוד. אָמַר רָבִינָא אָמַר לִי מְרֵישַׁר הָכִי אָמַר אֲבוּהּ מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב [יוֹסֵף], כְּמַאן אָזְלָא שְׁמַעְתֵּיהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא – כדעת מי נאמרו דבריו של רב ירמיה בר אבא שהאומר קונם יין שאני טועם היום לכשתחשך צריך שאלה לחכם, כְּרַבִּי נָתָן, המחמיר בעוון נדרים, ורק לפי שיטתו יש מקום לגזור את הגזירה הנזכרת, דְּתָנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כָּל הַנּוֹדֵר אף על פי שאינו עובר על נדרו בְּאִילּוּ פָּנָה בָּמָה בשעת איסור הבמות, וְהַמְקַיְּימוֹ – שלא נשאל על נדרו, הרי הוא בְּאִילּוּ מַקְטִיר עָלֶיהָ – על אותה במה קרבן ומתחייב משום שחוטי חוץ. ומבואר מדבריו שעצם עשיית הנדר חטא הוא, ורב ירמיה בר אבא סובר כמותו ולפיכך אמר שמכיון שלא נהג כראוי וְנָדַר, נוהגים בו בחומרא יתרה וקונסים אותו להצריכו שאלה גזירה אטו 'יום אחד', אף על פי שהיא גזירה רחוקה. אולם אין מצריכים שאלה לכל מי שנודר, ורק כאן כיון שיש צד כלשהו לגזור, מחמירים עליו מאחר שעבר עבירה ונדר.

שנינו במשנה, שאם עמד באמצע השבוע ואמר שַׁבָּת זוֹ, אָסוּר בְּכָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ ואף ביום השבת כיון שהוא נמנה עם הימים שעברו: שואלת הגמרא, פְּשִׁיטָא שיום השבת הוא סיום השבוע שעבר ואם כן דבר פשוט הוא שנאסר בו, ומה בא התנא לחדש. משיבה הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא יוֹמֵי דְּשַׁבְּתָא קָאָמַר – כיון שבני אדם נוהגים לכנות את ימי החול בשם 'ימי השבת' היה אפשר לפרש בדבריו שהתכוון לאסור רק את ימי החול ולא את יום השבת, קָא מַשְׁמַע לָן שאף יום השבת בכלל איסורו.

להלן הובא גירסת הגמרא שלפנינו, והיא מבוארת לפי שיטת המפרש במשנה, ובהמשך תובא גירסת הר"ן.

שנינו במשנה, שאם עמד בראש חודש ואמר חֹדֶשׁ זֶה, אָסוּר בְּכָל יְמֵי הַחֹדֶשׁ, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ זה שעומד בו עכשיו אף הוא נמנה לְהַבָּא ואסור בו: שואלת הגמרא, פְּשִׁיטָא שראש חודש שייך לחודש הבא ופשוט שאינו נאסר בו. משיבה הגמרא, כִּי אִיצְטְרִיכָא לְחֹדֶשׁ חָסֵר – שהחודש שאחרי נדרו יהיה חסר ואם כן החודש שעומד בו בשעת נדרו הוא מלא ונמצא שבסופו יהיו שני ימי ראש חודש של חודש הבא, מַהוּ דְּתֵימָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ – יום ראשון של ראש חודש, שהוא יום שלושים של חודש הקודם, לְשֶׁעָבַר הָוֵי – אינו אלא סיום ימי החודש הקודם וְלִיתְסַר – וממילא יאסר אף בו, קָא מַשְׁמַע לָן דְּקָרוּ לֵיהּ אִינְשֵׁי רֵישׁ יַרְחָא – שבלשון בני אדם הוא נקרא ראש חודש ומשייכים אותו לחודש הבא, וכיון שכך אינו נאסר עם החודש הקודם.

עד כאן גירסת הר"ן.

שנינו במשנה שאם עמד באמצע השנה ואמר שָׁנָה זוֹ, אָסוּר בְּכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ: הגמרא מסתפקת, אִיבַּעְיָא לְהוּ, אָמַר 'קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם יוֹם', מַאי – מה דינו, האם דִּינֵיהּ כְּהַיּוֹם – כמי שאמר 'קונם יין שאני טועם היום' שמותר לכשתחשך, אוֹ שמא דינו כְּמִי שאמר 'יוֹם אֶחָד' שנאסר מעת לעת.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתינו:

תָּא שְׁמַע מִמַּתְנִיתִין, ששנינו קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם אֵין אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, ויש לדייק מלשון המשנה שדווקא כשאמר 'היום' נאמר דין זה שאינו אסור אלא עד שתחשך, הָא אם אמר 'קונם יין שאני טועם יוֹם', כְּיוֹם אֶחָד דָּמֵי – יהא דינו כמי שאמר יום אחד ויהיה אסור מעת לעת. דוחה הגמרא, שהרי מסיום המשנה משמע להיפך, אֵימָא סֵיפָא, אָמַר 'קונם יין שאני טועם יוֹם אֶחָד' אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם, משמע שדווקא אם אמר 'יום אחד' אסור מיום ליום, הָא אם אמר 'קונם יין שאני טועם יוֹם' כְּהַיּוֹם דָּמֵי – דינו כמי שאמר 'היום' ואסור רק עד שתחשך. מתוך כך מסיקה הגמרא, אֶלָּא מֵהָא – ממשנה זו לֵיכָּא לְמַשְׁמַע מִינָּהּ – אין לפשוט לענייננו. שהרי אם נדקדק בדברי המשנה ברישא ובסיפא נמצא סתירה בדבריה, אם כן ודאי אין כוונת התנא להורות בדקדוק שרק באופן המוזכר דינו כן, שאם כן יהיו דבריו סותרים.

הגמרא מנסה עוד לפשוט את הספק:

אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע מדברי המשנה השנויה להלן בפרק זה (סג.), אדם שעומד בתחילת השנה ואמר קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַשָּׁנָה, אם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה אין אומרים שכוונתו להיאסר רק בשנים עשר חודש כשיעור שנה פשוטה, אלא אָסוּר בָּהּ וּבְחודש עִיבּוּרָהּ, דהיינו שלושה עשר חודש. מבררת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה נוסח נָדַר,

ביום א' דראש חודש, מַהוּ דְּתֵימָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ – יום ראשון של ראש חודש לְשֶׁעָבַר הָוֵי, שהרי הוא יום שלושים של החודש הקודם, וְלֹא לִיתְסַר בו אלא בכל ימי החודש הבא, קָא מַשְׁמַע לָן שנאסר אף בו, משום דְּקָרוּ לֵיהּ אִינְשֵׁי רֵישׁ יַרְחָא – משום שבלשון בני אדם מכנים את יום השלושים 'ראש חודש' של חודש הבא.

גירסת הר"ן:

שנינו במשנה, שאם עמד באמצע החודש ואמר חֹדֶשׁ זֶה, אָסוּר בְּכָל הַחֹדֶשׁ, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ שבסוף החודש אינו נאסר כיון שהוא נמנה לְהַבָּא:

שואלת הגמרא, פְּשִׁיטָא שראש חודש שייך לחודש הבא ופשוט שאינו נאסר בו. משיבה הגמרא, כִּי אִיצְטְרִיכָא לְחֹדֶשׁ חָסֵר – שהחודש שאחרי נדרו יהיה חסר ואם כן החודש שעומד בו בשעת נדרו הוא מלא ונמצא שבסופו יהיו שני ימי ראש חודש של חודש הבא, מַהוּ דְּתֵימָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ – יום ראשון של ראש חודש, שהוא יום שלושים של חודש הקודם, לְשֶׁעָבַר הָוֵי – אינו אלא סיום ימי החודש הקודם וְלִיתְסַר – וממילא יאסר אף בו, קָא מַשְׁמַע לָן דְּקָרוּ אִינְשֵׁי רֵישׁ יַרְחָא – שבלשון בני אדם הוא נקרא ראש חודש ומשייכים אותו לחודש הבא, וכיון שכך אינו נאסר עם החודש הקודם.

עד כאן גירסת הר"ן.

שנינו במשנה שאם עמד באמצע השנה ואמר שָׁנָה זוֹ, אָסוּר בְּכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ:

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתינו:

תָּא שְׁמַע מִמַּתְנִיתִין, ששנינו קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם אֵין אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, ויש לדייק מלשון המשנה שדווקא כשאמר 'היום' נאמר דין זה שאינו אסור אלא עד שתחשך, הָא אם אמר 'קונם יין שאני טועם יוֹם', כְּיוֹם אֶחָד דָּמֵי – יהא דינו כמי שאמר יום אחד ויהיה אסור מעת לעת. דוחה הגמרא, שהרי מסיום המשנה משמע להיפך, אֵימָא סֵיפָא, אָמַר 'קונם יין שאני טועם יוֹם אֶחָד' אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם, משמע שדווקא אם אמר 'יום אחד' אסור מיום ליום, הָא אם אמר 'קונם יין שאני טועם יוֹם' כְּהַיּוֹם דָּמֵי – דינו כמי שאמר 'היום' ואסור רק עד שתחשך. מתוך כך מסיקה הגמרא, אֶלָּא מֵהָא – ממשנה זו לֵיכָּא לְמַשְׁמַע מִינָּהּ – אין לפשוט לענייננו. שהרי אם נדקדק בדברי המשנה ברישא ובסיפא נמצא סתירה בדבריה, אם כן ודאי אין כוונת התנא להורות בדקדוק שרק באופן המוזכר דינו כן, שאם כן יהיו דבריו סותרים.

הגמרא מנסה עוד לפשוט את הספק:

אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע מדברי המשנה השנויה להלן בפרק זה (סג.), אדם שעומד בתחילת השנה ואמר קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַשָּׁנָה, אם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה אין אומרים שכוונתו להיאסר רק בשנים עשר חודש כשיעור שנה פשוטה, אלא אָסוּר בָּהּ וּבְחודש עִיבּוּרָהּ, דהיינו שלושה עשר חודש. מבררת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה נוסח נָדַר,

---

המשך מהעמוד הקודם

ובמ"ש בהנוגע לקטנות, לפלא שמחפש סברות מפני מה בז להאמור לאחרי שמדובר זה כו"כ פעמים ומיוסד על דברי קדש רבותינו נשיאינו, אז ווי מען שטעלט זיך אוועק וכו'.

ולפלא שממכתב למכתב מקים עוה"פ מצרים וגבולים ועוה"פ צריך לחזור הפס"ד שמלך (מאן מלכי רבנן נשיאינו ועניניהם ומוסדות שלהם) פורץ גדר. וכמדובר בהתועדות בפירוש אדמו"ר הצ"צ (אשר פוסק הוא בעניני שלנו ובאתרא דרב נהוג כרב) אשר מבין המצרים יבואו למרחב העצמי לנחלה בלי מצרים. עיין רשימת איכה א-ג : ולשבח י"ל וכו'.

בברכה שבקרוב נזכה לקיום היעוד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה.